

ทบทวนทางสังคมกับการจัดการพิพิธภัณฑสถานชุมชนมอญบางกระดี่

บทความจากวิทยานิพนธ์เรื่องทบทวนทางสังคมกับการจัดการศูนย์การเรียนรู้:

กรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานชุมชนมอญบางกระดี่

เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

โดยสุวัฒน์ชัย สวัสดิ์ผล

บทนำ

อาจกล่าวได้ว่า สถานการณ์ในปัจจุบันอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงและกว้างขวางต่อชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่งผลให้คนในชุมชนมีการปรับเปลี่ยนระบบคิดทัศนคติที่แสดงถึงระบบความสัมพันธ์ที่ดี ที่เคยมีต่อกัน น้อยลงไปกว่าเดิม มีความเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ทรัพยากรของชุมชนที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์ และเคยมีการแบ่งปันหรือใช้ร่วมกัน ปัจจุบันลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวก็มีน้อยลง วัฒนธรรมที่เคยเป็นรากเหง้าและเป็นสิ่งค้ำจุนความเป็นปึกแผ่นของชุมชนมาตลอดประวัติศาสตร์ของชุมชนเริ่มลดบทบาทลงไปหรือถูกกลืนกลายไปกับค่านิยมต่างประเทศ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อความรู้สึกความเป็นพวกพ้องเดียวกัน รวมถึงเป็นอุปสรรคต่อการรับรู้ถึงปัญหา ผลกระทบร่วมกัน และส่งผลต่อเนื่องถึงความพร้อมที่เข้ามาแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน ด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานชุมชนขึ้นตามพื้นที่ต่าง ๆ โดยกลุ่มชาวบ้าน นักวิชาการ ปัญญาชน มุลินธิเด็กประไพวิริยะพันธุ์เพื่อให้ชุมชนรู้จักตนเองและต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ (ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล และคณะ, 2547, น. 35)

จากสถานการณ์ที่วัฒนธรรมชุมชนได้ถูกลดบทบาทลงไปไม่เหมือนในอดีต ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ การนำภูมิปัญญามาใช้ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นการพึ่งพาเทคโนโลยีที่ทันสมัย ใช้การแลกเปลี่ยนทรัพยากรผ่านระบบตลาด ความสัมพันธ์ของคนในสังคมมีความเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ก็นำแนวคิดการจัดทำพิพิธภัณฑสถานชุมชนมาเป็นเครื่องมือการอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน รวมถึงเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน โดยทุกคน ทุกชุมชนสามารถจัดทำพิพิธภัณฑสถานของตนเองได้ ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงชุมชน โดยที่ไม่จำกัดว่ามีแห่งเดียวในชุมชนสามารถมีอยู่ทุกหมู่บ้านหรืออาจมีหลายแห่งในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ ก็ได้ ถ้าเกิดการกระจายตัวของพิพิธภัณฑสถานไปตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชน จะเป็นเครื่องมือพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้ ความคิดไปทิศทางเดียวกัน (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2547ก, น. 76) นำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตนเองและยังเกิดการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ เป็นรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนที่ทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ผ่านตัวบุคคล ผ่านวัตถุ สิ่งของและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ต่อกัน จริพร นาคสัมฤทธิ์ (2545, น. บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องพิพิธภัณฑสถานแหล่งโบราณคดีชุมชนบ้านบ่อสวก รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนบท จังหวัดน่าน พบว่าชุมชนมีการเรียนรู้ระหว่างกันภายในชุมชนกันเองและกับภายนอกชุมชนโดยผ่านการจัดแสดงวัตถุ สิ่งของทางวัฒนธรรม การจัดสภาพแวดล้อมภายในพิพิธภัณฑสถานก่อให้เกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการสังเกต การสัมผัสบรรยากาศ การซักถาม พุดคุย การฟังบรรยาย จากวิทยากรชุมชน การสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่ากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑสถานชุมชนมีการเคลื่อนไหวของกิจกรรมนำไปสู่

ดังนั้น กระบวนการจัดการทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนที่ประสบความสำเร็จจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่ามีรูปแบบวิธีการจัดการอย่างไรและความสำเร็จดังกล่าว ทูทางสังคม ได้แก่ ความเป็นชุมชน ระบบเครือข่าย การมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาคีความร่วมมือมีส่วนเกี่ยวข้องสนับสนุนอย่างไรบ้าง

จากที่ได้กล่าวมาทำให้มีการเลือกพื้นที่ศึกษาที่เป็นชุมชนในกรุงเทพมหานคร เนื่องจากสามารถพบชุมชนที่มีประวัติศาสตร์และยังรักษารูปแบบการใช้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม จากการเปลี่ยนแปลงภายใต้การพัฒนาที่ทันสมัยส่งผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชนต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปทำให้รูปแบบแบบความสัมพันธ์ของชุมชนได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน การที่กรุงเทพมหานครได้ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ชุมชน รวมถึงสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ที่นำเสนอความสำคัญทางประวัติศาสตร์ชุมชนที่เข้าถึงประชาชนได้รวดเร็ว ก่อให้เกิดการตื่นตัวที่จะพัฒนารูปแบบกิจกรรมทำให้เกิดการอนุรักษ์ พื้นฟู ความเป็นชุมชนขึ้นมา โดยเกิดจากการจัดการของชุมชนและมีการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานของเอกชนที่เข้ามากระตุ้น สนับสนุนการอนุรักษ์ รื้อฟื้นความเป็นชุมชนโดยใช้การทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนมาเป็นเครื่องมือ

พบว่าชุมชนมอญบางกระบือ เป็นชุมชนในกรุงเทพมหานครมีจุดเด่นแตกต่างจากชุมชนในเขตเมืองโดยทั่ว ๆ ไป คือ ยังรักษาประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาของชุมชนเอาไว้ได้ เช่น การสื่อสารยังสามารถพบเห็นการใช้ภาษามอญระหว่างคนในชุมชน พระสงฆ์มีการสวดมนต์ด้วยภาษามอญ วัดยังเป็นศูนย์รวมจิตใจและกิจกรรมของชุมชน อีกทั้งยังทำหน้าที่ในการสืบทอดภาษามอญ แสดงให้เห็นว่าภาษามอญยังมีการเกาะเกี่ยวให้คนในชุมชนเกิดความสำนึกในชาติพันธุ์มอญ การดำรงความเป็นเครือญาติมีกลไกที่ได้รับสืบทอดและยังทำอยู่ในปัจจุบัน คือ การนับถือผีบรรพบุรุษ (ปีะ-หนก) ยิ่งทำให้ความเป็นชุมชนมอญบางกระบือสามารถอยู่ได้ แม้จะมีกระแสโลกาภิวัตน์เข้ามา การมีกลุ่มผู้นำที่ขับเคลื่อนกิจกรรมให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องจนสามารถสร้างความร่วมมือในลักษณะของภาคีความร่วมมือ ทั้งบุคคลหรือองค์กรจากภายนอก และที่สำคัญความเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชนมอญบางกระบือ ทำให้ชุมชนสามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมเอาไว้ได้

สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ต้องการอธิบายถึงพัฒนาการของชุมชนตั้งแต่ช่วงการย้ายถิ่นฐานจนมาถึงการได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาในชุมชนและช่วงการลดคุณค่าของประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาทั้งที่อยู่ในรูปแบบของวัตถุ สิ่งของที่สามารถจับต้องได้หรือเป็นในลักษณะของเรื่องตำนานที่เล่าต่อกันมา การเกิดการทำบ้านพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่นำมาเป็นเครื่องมือของชุมชนในการอนุรักษ์ รื้อฟื้นวัฒนธรรมชุมชนและยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนและชุมชน

ในการศึกษา ค้นคว้าเพื่อทำความเข้าใจชุมชนเพื่อถอดองค์ความรู้ออกมานั้น จำเป็นต้องค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ เพื่อทำให้เห็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่เกาะเกี่ยวสัมพันธ์ของผู้คนใน

ประวัติศาสตร์ชุมชน : รากฐานทางวัฒนธรรม (ก่อนปี พ.ศ. 2515)

ชุมชนมอญบางกระดี่¹ มีประวัติศาสตร์ประมาณ 132 ปี เกิดจากการย้ายถิ่นฐานของคนเชื้อสายมอญเข้ามาอยู่ร่วมกัน มีการรับวัฒนธรรมผ่านความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติ อีกทั้งการสืบทอดประเพณีพระพุทธศาสนา ความเชื่อร่วมกัน ด้วยลักษณะของการตั้งถิ่นฐานอยู่ติดกับคลองสนามไชย ซึ่งเป็นเส้นทางหลักการเดินทาง ส่งผลต่อการย้ายถิ่นฐานระหว่างชุมชนมอญด้วยกันที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำ ลำคลอง ทำให้เกิดการรวมกลุ่มและพัฒนาเป็นชุมชนขนาดใหญ่

ด้วยลักษณะของการย้ายถิ่นฐานเข้ามาในชุมชน เป็นกลุ่มญาติพี่น้องที่ชักชวนเข้ามาตั้งบ้านเรือน จนเกิดการขยายตัวของชุมชนที่มีพื้นฐานความเป็นเครือญาติ และเป็นครอบครัวขยาย ด้วยความเป็นชาติพันธุ์มอญเหมือนกันทำให้การปฏิบัติของผู้อยู่เก่ากับผู้มาใหม่ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิตในชุมชนแต่จะเป็นการสร้างผูกพัน สามัคคีบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนมอญบางกระดี่ร่วมกัน

วิถีชีวิตการประกอบอาชีพที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน โดยอาชีพหลักที่สำคัญของชุมชน คือ การเย็บจาก ทำไม้ฟัน และการทำนา ด้วยวัฏจักรของการทำงานที่มีผลต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติไม่ให้ถูกทำลาย เนื่องจากจะมีช่วงเวลาในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้มีผลผลิตขึ้นมาใหม่ ฉะนั้น วิถีชีวิตของคนในชุมชนมอญบางกระดี่กับทรัพยากรธรรมชาติจึงไม่ได้เป็นการเอาเปรียบแต่เป็นการสร้างความสมดุล การเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนที่ง่าย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลในการทำงาน เป็นการสะท้อนถึงความมีน้ำใจ เอื้ออาทร ความสามัคคี การช่วยเหลือต่างตอบแทน

ด้วยระบบความสัมพันธ์ของชุมชนมีต่อพระพุทธศาสนา ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา ที่ยึดโยงสอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวัน มีการถือศีล ปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดเสมอมา รวมทั้งความสำนึก ร่วมกันประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์มอญที่ยาวนาน ตั้งแต่การอพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยก็ได้รับแนวคิด ค่านิยม ทศนคติของพระพุทธศาสนา มาปฏิบัติจนเป็นจารีตประเพณีของชุมชนนำไปสู่กฎเกณฑ์การควบคุมในชุมชน รวมถึงทำให้คนในชุมชนมีความเอื้ออาทร เมตตาต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย โดยใช้กลวิธีการผ่านการเล่าเรื่องที่แฝงไปด้วยศีลธรรม ซึ่งเป็นหลักของการอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเมตตา เอื้ออาทรต่อกัน

วัดบางกระดี่ นอกจากเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของชุมชน ยังเป็นพื้นที่รักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเอาไว้ โดยเป็นแหล่งให้ความรู้ ทำให้ชุมชนเชื่อมความสัมพันธ์กับวัดอีกทางหนึ่ง

¹ ชุมชนมอญบางกระดี่ คือ ชุมชนที่อยู่ในหมู่ 2 หมู่ 8 และหมู่ 9 แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน

จะเห็นได้ว่าการดำรงอยู่ของชุมชนจะมีการพึ่งตนเอง พึ่งพาอาศัยกัน โดยพระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทต่อชุมชน (ปาริชาติ วัลย์เสถียร, 2542, น.5) เป็นความสัมพันธ์ที่แยกกันไม่ออก อีกทั้งการมีวัฒนธรรมชุมชนที่ใช้ร่วมกันจากฐานคิดทางพระพุทธศาสนา ยิ่งส่งผลต่อความศรัทธาของคนในชุมชน ปฏิบัติตนในกรอบของศีลธรรม นอกจากความสัมพันธ์ในด้านของพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีความสัมพันธ์ในรูปแบบของพลังเหนือธรรมชาติที่ถูกสร้างขึ้นมาพร้อมกับการก่อตั้งชุมชน คือ การนับถือเจ้าพ่อบางกระดี และเจ้าแม่หัวละหาน ที่เชื่อมโยงกับระบบคิด ความเชื่อของผู้คนในชุมชนให้เกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน และที่ได้ยึดโยงความสัมพันธ์ของคนเชื้อสายมอญเอาไว้ด้วยกันมิได้จำกัดเฉพาะต้องเป็นคนในชุมชนมอญบางกระดีเท่านั้น คือ การนับถือ ปะ-หนก² และภาษามอญ ก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกของการเป็นพวกพ้องเดียวกัน เป็นพี่เป็นน้อง ปรากฏการณ์เหล่านี้ได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง อยากรที่จะเปลี่ยนแปลงระบบคิด ทักษะคิด ค่านิยมเหล่านี้ให้สูญหายไปจากตัวตนของคนในชุมชน

กระบวนการสร้างชุมชนที่เกิดขึ้น บนฐานของความสัมพันธ์ที่ถูกเก็บสะสมอยู่ในวัฒนธรรมชุมชน แม้ว่าการก่อตัวของชุมชนจะเกิดจากการย้ายถิ่นฐานเข้ามาของคนมอญในประเทศไทย แต่ฐานความคิดของความเป็นชาติพันธุ์มอญได้อยู่ในจิตสำนึกของคนในชุมชนไม่อาจเลือนหายไป ในการสืบทอดวัฒนธรรมเดิมของชาติพันธุ์มอญ นำไปสู่ความสัมพันธ์ของผู้ที่อยู่เก่ากับผู้มาใหม่ให้เกิดความรู้สึกเอื้ออาทร สามัคคี ช่วยเหลือ เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน แต่การสร้างจุดศูนย์รวมจิตใจร่วมกันใหม่ โดยอาศัยความเชื่อมาเป็นเครื่องมือสานสัมพันธ์ให้ความเป็นชุมชนมอญบางกระดี คือ การนับถือเจ้าพ่อบางกระดี เจ้าหัวละหาน ทำให้มีอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชนที่แตกต่างไปจากชุมชนมอญอื่น ๆ ดังนั้น ทิศทางการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของระบบเครือญาติผ่านการนับถือ ปะ-หนก ความเอื้ออาทรต่อธรรมชาติ ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ถูกพัฒนามาเป็นจารีตประเพณีของชุมชนที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาควบคุมสมาชิกกันภายในชุมชน

ยุคการพัฒนาความเจริญ (พ.ศ. 2515 – พ.ศ. 2538)

² ปะ-หนก (ผีบรรพบุรุษ) ซึ่งคนไทยเชื้อสายรามัญหรือมอญจะมีการนับถือตามตั้งแต่บรรพบุรุษ และได้รับการสืบทอดกันมา โดยจะต้องมีการเลี้ยงผีหรือเรียกว่า สะ-จะ-ปะ-หนก ซึ่งมีของสำหรับเลี้ยงผี คือ เต่า ไก่ กุ้ง กล้วย มะพร้าวอ่อน เหล้าขาว ข้าวเหนียวกวน น้ำตาลปี๊ป น้ำเปล่า ผลไม้ ขนมหี (ขนมหัดลม ขนมหัดลมที่ทำจากแป้งข้าวเจ้าทอด ขนมหัดลมที่ทำจากแป้งข้าวเจ้ากวนน้ำตาลปี๊ปแล้วทอด) และมีข้อห้ามหรือเรียกว่าการผัดผี (สะ-เนะ) คือ (1) ห้ามคนท้องถิ่นนอกตระกูลมาพึ่งเสาเรือน (2) ห้ามสามี ภรรยาพาพักหลับนอนห้องเดียวกัน และ (3) ตั้งสัตย์กับผีบรรพบุรุษแล้วไม่ทำตาม

การเข้ามาของระบบตลาดต่อวิถีชีวิตที่ถูกปรับเปลี่ยน

หลังจากการพัฒนาถนนพระราม 2 เป็นถนนหลักสู่ภาคใต้ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางพื้นที่ทำนา คือ มีการเข้ามาซื้อที่ดิน ที่นา นับได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของระบบแรงงานการผลิตของชุมชน นำไปสู่การออกไปทำงานภายนอกชุมชน ดังนั้น ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนที่เคยมีปฏิสัมพันธ์กันก็ลดน้อยลงไป ระบบการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนลดน้อยลงเปลี่ยนไปพึ่งพิงทรัพยากรภายนอกชุมชนที่ได้จากระบบการทำงานในรูปแบบของบริษัท โรงงาน หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ นำไปสู่การเปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามีผลต่อการดำรงอยู่ของความเป็นชุมชนมอญบางกระดี่ โดยเฉพาะภาษามอญที่เริ่มลดบทบาทต่อการสื่อสารภายในชุมชน เนื่องจากการทำงานภายนอกชุมชนหรือ การรับการศึกษา ภาษามอญไม่ได้เป็นภาษาหลักในการสื่อสารแต่จะเป็นภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ การใช้ภาษามอญในการสื่อสารระหว่างกันก็เริ่มลดลงไปในที่สุด คงอยู่เฉพาะผู้ใหญ่กับผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชน ส่วนเด็กวัยรุ่นลงไป แม้ฟังภาษามอญรู้เรื่องแต่จะไม่สามารถพูดสื่อสารได้

เมื่อระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมอญบางกระดี่ได้เปลี่ยนแปลงตามปัจจัยภายนอก ส่งผลต่อระบบความสัมพันธ์ในอดีตให้ลดลงไป จากฐานของชุมชนที่มีระบบเครือญาติและความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ทำให้ยังสามารถรักษาระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนให้ยึดเกี่ยวผ่านกิจกรรมประเพณีที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติในอดีต คือ เทศกาลสงกรานต์ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ประเพณีตักบาตรดอกไม้ อีกปัจจัยที่เป็นสิ่งที่เชื่อมต่อความเป็นชุมชน คือ การพูดคุยกษามอญที่แสดงออกในความสำนึกต่อความเป็นชุมชนมอญบางกระดี่หลังกลับจากการทำงาน

ผลของการพัฒนาถนนพระราม 2 และถนนเข้ามาในชุมชนระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้าเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญกับคนในชุมชนและได้ลดบทบาทของการนำใบจากมาใช้เป็นหลังคาในการสร้างบ้าน ถ้าย่านไหนที่ต้องการขอไฟฟ้าก็จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ใบจากมาเป็นการใช้หลังคาสังกะสีหรือกระเบื้องแทน จึงแสดงให้เห็นว่าการนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ประโยชน์ก็ลดน้อยลงไปและเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเย็บจากของชุมชนมอญบางกระดี่ได้ลดจำนวนลงเหลือเพียงบางบ้านเท่านั้น เพราะ การที่ป่าจากเป็นสิทธิส่วนบุคคลจึงทำให้มีการรักษาพื้นที่และอาชีพการเย็บจากเอาไว้ได้ เพื่อการดำรงอยู่ของอาชีพการเย็บจาก แม้ว่าการนำไปใช้ประโยชน์ทางด้านการอยู่อาศัยจะใช้ไม่ได้แล้วแต่ก็มีการนำไปใช้ในระบบการเลี้ยงสัตว์เกี่ยวกับการทำหลังคา ล้อมคอกสัตว์เพราะทำให้อากาศไม่ร้อน เย็นสบายและตกแต่งร้านอาหารที่ตลาดภายนอกชุมชนยังมีความต้องการอยู่ ประกอบสภาพแวดล้อม มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าจากและการมีผู้ที่ยังทำอาชีพการเย็บจากอยู่ เมื่อตลาดมีความต้องการนับเป็นปัจจัยหนึ่งของการดำรงอยู่ของอาชีพการเย็บจาก แม้ระบบการผลิตของชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเมื่อทำนาเสร็จ มีการเข้าไปในป่าจาก ป่าโกงกางเพื่อนำไม้มาทำฟืน แต่ปัจจุบันนั้นป่าโกงกางลดจำนวนลงมาก ส่งผลต่อการทำไม้ฟืนเพื่อการค้าต้องเลิกทำไปในที่สุด นับเป็นสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพในชุมชนที่ปรับเปลี่ยนตามแนวความคิดของระบบตลาด

การมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและเข้าถึงสื่อได้ง่าย นับเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการเปลี่ยนระบบคิด ถิ่นคณิศต่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพ โดยเฉพาะแนวความคิดการเลี้ยงสัตว์น้ำทางเศรษฐกิจเพื่อทำ

ผลสืบเนื่องของการพัฒนาพื้นที่เขตอุตสาหกรรมในพื้นที่ละแวกชุมชนมอญบางกระดี่ ไม่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมดี ทำให้มีการปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองสนามไชย กระทบต่อความสัมพันธ์วิถีชีวิตของชุมชนกับคลองให้เปลี่ยนแปลงจากเดิมที่ใช้อุปโภคในชีวิตประจำวันแต่การปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมลงในคลองสนามไชย ทำให้ไม่สามารถใช้น้ำได้อีกเหมือนเมื่อก่อนทำให้ความสัมพันธ์ที่ผูกพันก็ได้ถูกแทนที่ด้วยถนนเข้ามาแทนด้วย

ผลกระทบที่ได้รับจากน้ำเสียในคลองสนามไชยกับการสร้างถนนที่เข้ามาในชุมชนยังส่งผลต่อประเพณีการแห่กฐินสามัคคีของชุมชนมอญบางกระดี่ทางเรือได้หายไป ซึ่งในอดีตนั้นทุกคนในชุมชนจะมีการช่วยกันตกแต่งเรือของตนเอง ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกันร่วมใจกันแห่มาที่วัดบางกระดี่ มาเป็นรูปแบบของกฐินสามัคคีได้เปลี่ยนเป็นกฐินจองว่าใครจะเป็นรับหน้าที่นี้ไปแทน ฉะนั้น ความสัมพันธ์ของคนในบางกระดี่ก็ได้เปลี่ยนรูปแบบด้วยเช่นกัน คือ ผู้มีฐานะทางสังคมจะเป็นผู้ที่ให้การสนับสนุน ด้วยการเป็นสังฆมคเรื้อญาติ แม้ว่าจะมีผู้รับหน้าที่ในการจัดการกฐิน ทุกคนก็ยังมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ความเป็นชุมชนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

ในการเปิดรับกระแสวัฒนธรรมภายนอกชุมชนกับการที่ชุมชนต้องมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐเพื่อให้ได้รับสิทธิในการดูแล ทำให้ทิศทางและแนวคิดของคนในชุมชนมอญบางกระดี่เกิดการปรับเปลี่ยน สิ่งที่จะเห็นได้ชัดเจนที่สุดคือเรื่องการสื่อสาร โดยใช้ภาษามอญที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนมอญที่สร้างความภูมิใจและต้องการรักษาให้คงอยู่ เป็นการแสดงความเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ของตนเอง

ภาษามอญ (การพูด) เป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน คือ ภายในชุมชนและวัด แสดงให้เห็นว่าพื้นที่เหล่านี้จะต้องมีคนนำมาใช้โดยเฉพาะวัด พระสงฆ์ที่เป็นที่เคารพนับถือและศรัทธาของชาวบ้าน เมื่อพระสงฆ์เป็นผู้นำในการใช้ภาษาทั้งสื่อสารในรูปแบบของบทสวดมนต์ การพูดคุยกับชาวบ้าน จึงมีการใช้ภาษามอญประกอบกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาได้ถือแนวปฏิบัติอย่างเช่นในอดีตส่งผลต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกายได้รับการสืบทอดต่อมาและความรู้สึกต่อวัดบางกระดี่ว่าเป็นวัดของชุมชนของเรา สะท้อนว่าวัดกับชุมชนเป็นหนึ่งเดียวกัน เมื่อวัดมีการอนุรักษ์ภาษามอญ ประเพณี ชุมชนก็จะยึดถือปฏิบัติตามหรือว่าชุมชนจะมีความเชื่อเรื่องการนับถือผี วัดก็มีได้ปฏิเสธหรือคัดค้าน แม้ว่าทางพระพุทธศาสนาจะสอนให้เชื่อในเหตุและผล ซึ่งเป็นความสมคูลที่เกิดขึ้นในชุมชนมอญบางกระดี่ยังคงรักษาประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนไว้ เช่น เทศกาลสงกรานต์ ประเพณีตักบาตรดอกไม้ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง การเข้าทรงเจ้าพ่อบางกระดี่และเจ้าแม่หัวละหาน

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ได้รับจากการกระตุ้นทั้งระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ระบบการเมืองที่แบ่งเขตพื้นที่ในการจัดการบริการให้ประชาชน ทำให้เกิดการแข่งขันในเรื่องอำนาจชื่อเสียงทางการเมือง อำนาจเงินที่เข้ามาซื้อในสิ่งที่ต้องการให้เป็นของตนเอง ทำให้ทุนของชุมชนทั้งที่เป็นพื้นที่ป่าชายเลน ระบบนิเวศในคลองสนามไชยเกิดการเปลี่ยนแปลง สะท้อนระบบคิดของคนในชุมชนเริ่มมีผลต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน เกิดน้ำเน่าเสียในคลองสนามไชย ระบบการผลิต คือ การทำนา ไม้พื้น ตัดจาก ถูกเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์จากแรงงานในครอบครัวและเพื่อนบ้านเป็นผู้ว่าจ้างกับผู้ถูกจ้าง

ดังนั้น ความสัมพันธ์ที่แสดงออกถึงจิตสาธารณะต่อความเป็นชุมชนมอญบางกระดี่ผ่านความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นการสร้างความชอบธรรมต่อการปฏิบัติและแสดงตัวตนของชุมชนมอญบางกระดี่ต่อสาธารณชนที่เข้ามาทำบุญที่วัดบางกระดี่ เพื่อให้เกิดการรับรู้ในอัตลักษณ์ของชุมชนมอญบางกระดี่ที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกับชาติพันธุ์อื่น ๆ นับว่าเป็นกระบวนการสร้างความชอบธรรมในยุคของการพัฒนาความเจริญที่เริ่มมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกมากขึ้นทั้งยังเป็นรื้อฟื้น ผลิตซ้ำของวัฒนธรรมชุมชน

บริบทของชุมชนบางกระดี่ยังมีทุนทางสังคมที่ดำรงอยู่ โดยมีปัจจัยแวดล้อม คือ วัดบางกระดี่ การเคร่งครัดทางพระพุทธศาสนา ความเป็นเครือญาติ แม้มีการเคลื่อนย้ายของสมาชิกในครอบครัวไปอยู่นอกชุมชนแต่เมื่อมีประเพณี เทศกาลประจำปีของชุมชนจะกลับมาร่วมงาน ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อบางกระดี่ เจ้าแม่หัวสะพาน การช่วยงานของวัด การช่วยงานเมื่อคนในชุมชนมีงานบวช งานแต่ง งานศพ รวมถึงเมื่อมีการจัดพิธีรำลึกในตระกูลนั้นจะไปร่วมงานแม้จะไม่ค่อยได้ทำบ่อยครั้งอย่างไรในอดีตแต่ก็ได้คงรักษาธรรมเนียมการปฏิบัติ ที่ได้กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ได้สืบทอดมาแต่ความสัมพันธ์และรูปแบบที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยในบางขั้นตอนของประเพณีต่าง ๆ มีการประยุกต์วัฒนธรรมไทยกับมอญไว้ด้วยกัน

กลไกทางพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการนับถือผียังคงมีผ่านเจ้าพ่อบางกระดี่ เจ้าแม่หัวสะพาน และการนับถือปี-หนก ด้วยการเล่าขานตำนานความลึกลับและในยุคที่มีการพัฒนาความเจริญของชุมชนได้มีการผูกโยงเข้ากับความต้องการของบริบทชุมชนที่ได้เปลี่ยนไป เช่น ถ้าไม่ต้องการเป็นทหารมีการบนเจ้าพ่อบางกระดี่ เมื่อได้ตามความต้องการจะนำวามาถวายให้หรือไหว้เจ้าพ่อบางกระดี่เพื่อให้ประสบความสำเร็จตามที่ตนเองต้องการ จากการพัฒนาพลังอำนาจของเจ้าพ่อบางกระดี่ที่เพิ่มขึ้น ทำให้การรำลึกถึงอำนาจความศรัทธาต่อเจ้าพ่อบางกระดี่และเจ้าแม่หัวสะพานให้อยู่กับชุมชน โดยมีการใช้เทศกาลสงกรานต์ที่จัดขึ้นเป็นเวลาสามวัน ในวันสุดท้ายของวันสงกรานต์ คือ วันที่สิบแปด สิบเก้าเมษายนของทุกปีจะมีการเข้าทรงของเจ้าพ่อบางกระดี่และเจ้าแม่หัวสะพานตามลำดับ การที่ชุมชนจัดให้มีการเข้าทรงทุกปีแสดงให้เห็นถึงความเชื่อของคนในชุมชนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันและสิ่งที่แฝงอยู่คือการปฏิบัติคืออยู่ในความดี การแสดงความรัก ความเอื้ออาทรต่อกันในฐานะเป็นลูกของเจ้าพ่อบางกระดี่และเจ้าแม่หัวสะพาน

สำหรับการนับถือปี-หนก ที่ได้รับมาจากตอนอยู่ที่เมืองมอญยังคงสืบทอดมานี้เมื่อมาตั้งชุมชนขึ้นที่บางกระดี่ได้สร้างความเป็นชุมชนด้วยการมีเจ้าพ่อบางกระดี่และเจ้าแม่หัวสะพานที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวให้คนที่เกิดจากการรวมตัวของผู้อยู่เก่าและผู้มาใหม่ในชุมชนมอญบางกระดี่ได้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของชุมชนมีพันธะหน้าที่ในการปฏิบัติต่อชุมชน ดังนั้น ด้วยพื้นฐานของผู้คนที่ได้ย้ายถิ่นฐานมาบาง

เมื่อมีการจัดกิจกรรมประเพณีของชุมชนเป็นการสร้างความสำคัญของการเป็นลูกเจ้าพ่อบางกระดีและเจ้าแม่หัวละหานกับแรงศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา การมีความศรัทธาต่อเจ้าอาวาสวัดบางกระดี ถูกนำมาใช้ต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมนำไปสู่ความสำเร็จโดยการช่วยเหลือ ความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจ ความมีเมตตา และความเป็นเครือญาติเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ของชุมชนมอญบางกระดีที่มีการร่วมแรงร่วมใจกันในการทำงาน

ความเป็นเครือญาติของชุมชนมอญบางกระดีมีส่วนสำคัญ ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวต่อการดำรงอัตลักษณ์ของชุมชนมอญบางกระดี ดังนั้น เครื่องมือที่ทำให้คนมารวมกันในกลุ่มของญาติพี่น้องในตระกูลของชุมชนมอญบางกระดี คือ การนับถือปะ-หนกที่คนเชื้อสายมอญจะมีกันอยู่ทุกตระกูลแต่รูปแบบของวิถีชีวิตของชุมชนมอญบางกระดีได้เปลี่ยนแปลงไป การที่คนมอญบางกระดีมีการแต่งงานกับคนชาติพันธุ์อื่น เช่น ไทย จีน มีผลต่อการนับถือปะ-หนกในแต่ละตระกูลลดน้อยลงหรือหายไปจากตระกูลของตนเอง อีกทั้งจากเงื่อนไขของข้อปฏิบัติของการนับถือปะ-หนก ห้ามมีการทำผิดผี ถ้ามีการทำผิดจะต้องประกอบพิธีการรำผีในปัจจุบันมีค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากในตระกูลใหญ่ ๆ มีค่าใช้จ่ายเป็นนับแสนบาท รวมถึงต้องมีการเชิญญาติพี่น้องในตระกูลทุกคนที่อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ มาร่วมในพิธีกรรมด้วย

ด้วยข้อปฏิบัติของการนับถือปะ-หนก ถือได้ว่าเป็นการควบคุมการปฏิบัติของครอบครัวให้อยู่ในสิ่งที่ดีงามและยังมีความหมายที่แฝงอยู่ คือ การให้คนที่กำลังท้องได้พักผ่อนอยู่กับบ้าน เนื่องจากบ้านในชุมชนมอญเป็นบ้านลักษณะทรงไทยยกสูงต้องขึ้นบันไดบ้านหลายชั้นกลัวที่จะเป็นอันตรายต่อคนที่กำลังท้องในการเดิน สำหรับการแสดงออกถึงความสำคัญต่อวัฒนธรรมชุมชนในการเข้าร่วมงานประเพณีของชุมชน การมาเป็นครอบครัวใหญ่ การแต่งกายด้วยชุดมอญ³ ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่า ผู้แก่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนด้วยภาษามอญกัน การดำเนินพิธีกรรมทางศาสนาด้วยธรรมเนียมการปฏิบัติดั้งเดิม ยังคงดำรงรักษาไว้และสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่

ในยุคการพัฒนาความเจริญกิจกรรมที่เกิดขึ้นมาใหม่ของชุมชนมอญบางกระดี คือ คอนเสิร์ตลอยชาย ที่เป็นลักษณะงานบันเทิงที่ต้องแต่งกายชุดมอญเท่านั้นจึงจะสามารถเข้าร่วมกิจกรรมจะจัดในเทศกาลสงกรานต์มอญบางกระดีเท่านั้น เนื่องจากสถานการณ์ของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จาก

³ การแต่งกายในเทศกาลต่าง ๆ โดยฝ่ายชายจะนุ่งโสร่งลายตาหมากรุก สวมเสื้อกวยเฮง (มีลักษณะเป็นเสื้อที่ผ่าอก มีกระดุม คอปิด) มีผ้าพาดไหล่ ส่วนฝ่ายหญิงจะนุ่งซิ่นสวมเสื้อลูกไม้ตัดตามนิยมและมีผ้าสไบ ผู้สูงอายุอาจนุ่งโจงกระเบนหรือนุ่งซิ่นสวมเสื้อผ่าอกตัดด้วยผ้าลูกไม้หรือผ้าชนิดอื่น ๆ และผ้าสไบเฉียง

สถานการณ์ของยุคการพัฒนาความเจริญ ได้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบคิด ทักษะคิด ความเชื่อที่เน้นมูลค่ามากกว่าคุณค่า ฟังพาเทคโนโลยี ผู้คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกมากขึ้น เนื่องจากระบบความสัมพันธ์ ด้านอาชีพทำนา เย็บจาก ตัดฟันในชุมชน ได้ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นระบบการค้าที่อ้างอิงตลาดการค้า มีการขายที่นา การเข้ามาของรัฐต่อการพัฒนาความเจริญเติบโตของชุมชน อีกทั้งการรับสื่อจากภายนอกชุมชนเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว ส่งผลต่อความสูญเสียวิถีชีวิตดั้งเดิมให้หายไป ดังนั้น ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจึงได้เปลี่ยนรูปแบบเป็นการร่วมงานประเพณีหรือกิจกรรมของชุมชน และได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เพื่อรื้อฟื้นทุนของชุมชนให้ถูกนำมาใช้ในการสร้างทุนทางสังคม

นับว่ายุคการพัฒนาความเจริญ อุดมลักษณะของชุมชนมอญบางกระดี่เริ่มลดน้อยลง ส่งผลกระทบต่อการให้คุณค่าวัตถุ สิ่งของที่เคยใช้ในอดีตเป็นเพียงสิ่งของที่ไร้คุณค่า ต้องการเปลี่ยนเป็นเงินที่มีมูลค่ามากกว่า ด้วยเหตุนี้ระบบคิด ทักษะคิด ค่านิยมถูกเปลี่ยนแปลงสู่การลดคุณค่าวัฒนธรรมชุมชน

การตระหนักคุณค่าทางวัฒนธรรม (พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2552)

การพัฒนาที่เข้ามาในชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ระบบความคิดของคนในชุมชน กลายเป็นการเน้นระบบทุนนิยมมากขึ้น ส่งผลต่อการลดคุณค่าประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาและการเข้ามาของพ่อค้าวัตถุโบราณ ยิ่งก่อให้เกิดปัญหาเริ่มรุนแรงมากขึ้นและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ลดน้อยลง ทำให้การรวมตัวที่จะเข้ามาแก้ปัญหาเป็นไปด้วยความยากลำบาก จนทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของผู้นำทางความคิดและผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่นำแนวความคิดเรื่องของวัฒนธรรมชุมชนมาใช้ โดยใช้พิพิธภัณฑ์ชุมชนเป็นเครื่องมือของการอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนในอดีตให้อยู่ในรูปแบบของวัตถุ สิ่งของ โบราณ

⁴ ทะแยมอญ คือ การละเล่นที่มีลักษณะการด้นกลอนเป็นคำร้องประกอบดนตรี โดยใช้จะมีเครื่องดนตรีบรรเลง เรียกว่า โกรจยาม จะประกอบด้วย โกร (ขอมอญหรือซอสามสาย) จยาม(จะเข้) อะ-โลด (ขลุ่ย) ปุง-ตัง (กลองเล็กสองหน้า) และหะ-เด (ฉิ่ง) จะบรรเลงคลอกับเสียงคนร้อง

จากปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้พระครูอนุกูลสิกขการ มีแนวคิดทำพิพิธภัณฑสถานขึ้นที่วัดบางกระดี่ แต่ด้วยข้อจำกัดที่ไม่สามารถดำเนินการได้หลังจากนั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 รัชพงศ์มอญคะ ในขณะที่ได้บวชและได้รับรู้แนวคิดการทำพิพิธภัณฑสถานและเห็นพ่อค้าวัตถุโบราณเข้ามาซื้อของเก่าเป็นจำนวนมากเข้ามาในชุมชนมอญบางกระดี่อย่างต่อเนื่องจนเกิดความตระหนักต่อวัตถุ สิ่งของโบราณที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนมอญบางกระดี่จะสูญหายไปจากชุมชน จนคนในชุมชนไม่รู้รากเหง้าของตนเอง ด้วยเหตุนี้ทางวัดบางกระดี่ไม่มีการทำพิพิธภัณฑสถานขึ้น ต่อมาสีจากพระมาทำพิพิธภัณฑสถาน (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญบางกระดี่) ซึ่งเป็นบ้านพิพิธภัณฑสถานแห่งแรกที่เกิดขึ้นในชุมชน นำสิ่งของภายในบ้านมาจัดแสดงบางส่วนมีการซื้อจากคนในชุมชนและจากชุมชนมอญที่อื่น โดยมีวัตถุประสงค์ในการทำเพื่ออนุรักษ์ให้ลูกหลานรู้ถึงรากเหง้าของชาติพันธุ์มอญแต่มีเสียงคัดค้านจากครอบครัวและชุมชนทำไปได้ระยะหนึ่งเริ่มมีผู้คนเข้ามาเที่ยวชมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้ผู้ที่ไม่เห็นด้วยในการทำมีการร้องเรียนไปที่เขตบางขุนเทียน เพื่อมาขอนำวัตถุ สิ่งของโบราณที่บ้านรัชพงศ์ไปไว้ที่อาคารพิพิธภัณฑสถานี่สร้างใหม่หลังวัดบางกระดี่ จึงต้องมีการไปชี้แจงในการทำศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญบางกระดี่ให้กับคนในชุมชนที่วัดบางกระดี่

ผลของการทำศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญบางกระดี่ ในระยะแรกมีแรงเคลื่อนไหวของคนในครอบครัวและชุมชนที่ไม่เห็นด้วยกับการนำวัตถุ สิ่งของโบราณที่แตกหักเข้าบ้านว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี และพื้นที่ในการจัดแสดงไม่ใช่พื้นที่สาธารณะทำให้เสียงของการคัดค้านเริ่มมีมากขึ้น ๆ จนนำไปสู่การเข้ามายึดวัตถุ สิ่งของที่จัดแสดงในบ้านของสำนักงานเขตบางขุนเทียน ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นการปะทะระหว่างผู้ที่ต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนที่อยู่บนฐานความเชื่อเดิมกับผู้ที่น่านวัตกรรมใหม่ (พิพิธภัณฑสถาน) เข้ามาใช้ในชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ ในความเป็นคนมอญบางกระดี่ ความเป็นเครือญาติ การมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา นำไปสู่การชี้แจงทำความเข้าใจโดยใช้พื้นที่สาธารณะ คือ วัดบางกระดี่ที่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทุกคนในชุมชนมีเคารพ ศรัทธา เพื่อทำความเข้าใจในจัดทำศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญบางกระดี่ จากพื้นฐานของคนในชุมชนเหมือนกันทำให้มีการรับรู้และเข้าใจเป้าหมายของการทำ สุดท้ายผู้ที่มีความคิดจะมายึดวัตถุ สิ่งของที่จัดแสดงต้องยุติลง

จากสถานการณ์ปัญหานี้ทำให้รัชพงศ์ได้เคลื่อนไหวเข้ามาสู่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะแก้ปัญหาแม้ในระยะแรกจะไม่มีใครยอมรับในการกระทำ หลังจากเป็นรูปธรรมขึ้นมาแล้วครอบครัวและคนในชุมชนก็มีการยอมรับ สถานการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้รัชพงศ์มีการเรียนรู้จากปัญหาผ่านการปรับความคิด หาทองแก้ปัญหาจากความตระหนัก มีการวางแผนนำไปสู่การทำศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญบางกระดี่และสุดท้ายการสร้างการยอมรับ ในแต่ละขั้นตอนมีการเรียนรู้ แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองอย่าง

การทำศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญบางกระดี่ ส่งผลให้หน่วยงานของรัฐ คือ สำนักงานวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานครร่วมกับสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาเพื่อที่พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงได้เข้ามากระตุ้นให้คนในชุมชนมอญบางกระดี่ โดยชี้แนะแนวทางให้เห็นการจัดการภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ การเข้ามาทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้การค้นหาคคุณค่าของชุมชน การให้ความรู้ของนักวิชาการ และการได้ลงมือปฏิบัติจริง กระบวนการต่าง ๆ ที่ดำเนินการส่งผลทำให้ผู้ที่ไม่ได้สนใจทำบ้านพิพิธภัณฑ์ชุมชนเริ่มเห็นความสำคัญในคุณค่าภูมิปัญญาของตนที่มีอยู่อีกทั้งการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ซึ่งได้มีผู้สนใจทำบ้านพิพิธภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดรายได้มาเป็นเงื่อน ไชหนึ่งที่ทำให้เกิดการเคลื่อนตัวเข้าสู่สมาชิกในการจัดทำบ้านพิพิธภัณฑ์ที่กระจายอยู่ในชุมชน

เมื่อคนในชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญเกิดความตระหนักในเรื่องของการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนและมีตัวอย่างของการทำบ้านพิพิธภัณฑ์ที่ประสบความสำเร็จเกิดการปรับเปลี่ยนระบบคิด การปฏิบัติโดยเกิดการรวมตัวที่เข้ามาเคลื่อน ไหวการจัดการทำบ้านพิพิธภัณฑ์⁵ ด้วยการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผล ในระยะแรกของการดำเนินงานมีการประชุมร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยวเมื่อมีผู้เข้ามาเยี่ยมชม เนื่องจากผลของการท่องเที่ยวได้มากกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไปจากเดิม ทำให้บ้านพิพิธภัณฑ์หยุดร่วมกิจกรรม สมาชิกบางส่วนมีการออกไปทำงานภายนอกชุมชนไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอดเวลาจึงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกครั้งแต่กลุ่มที่อยู่ประจำที่บ้านพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพอยู่ที่บ้านสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมที่จัดขึ้นจึงได้ขับเคลื่อนกิจกรรมต่อไปได้

บทสรุปของการเรียนรู้ของสมาชิกที่จัดบ้านพิพิธภัณฑ์ผ่านการปรับเปลี่ยนกระบวนการของตนเองก่อนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมสู่การมีจิตสาธารณะที่เป็นเรื่องส่วนรวมในการดำรงวัฒนธรรมชุมชนเอาไว้ ด้วยการร่วมกิจกรรมการทำบ้านพิพิธภัณฑ์ และการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นเครื่องมือพัฒนาศักยภาพของบุคคลที่จะพัฒนาให้เป็นผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งเป็นการรื้อฟื้นระบบความสัมพันธ์ที่เอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูล ร่วมแรง ร่วมใจให้ถูกนำกลับมาใช้ในชุมชนเพื่อความราบรื่นในการแก้ปัญหาหรือขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

⁵ บ้านพิพิธภัณฑ์ หมายถึง (1) ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญบางกระดี่ (2) บ้านตะแยมมอญ (3) พิพิธภัณฑ์ภาพมอญ (4) บ้านรักภักษา (5) บ่อนสะบ้า (6) บ้านแสบ (7) บ้านฉัตร-ธง (8) บ้านทำนา (9) พิพิธภัณฑ์ต้นจาก (10) กลุ่มบ้านสานกก (11) บ้านไม้พิน (12) บ้านเปลมอญ (13) พิพิธภัณฑ์การแต่งกายและมารยาทมอญ (14) แหล่งเรียนรู้เรื่องฉัตร-ธง (15) บ้านขนมสมจิต (16) บ้านขนมป้าเป็ยก (17) บ้านขนมป้าม้วย (18) บ้านขนมลุงยุงและป้าเทียน และ (19) บ้านขนมบรรจบ บ้านพิพิธภัณฑ์ทั้งหมดรวมกันเรียกว่า “พิพิธภัณฑ์ชุมชนมอญบางกระดี่”

สำหรับการจัดกิจกรรมให้กับผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้แบบสองทางมีลักษณะสัมพันธ์สภาพแวดล้อม ลองทำจริง บรรยายให้ความรู้และเชื่อมโยงพระพุทธศาสนา การสร้างกระบวนการเรียนรู้ ทำให้มีการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกให้เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง ทั้งยังเป็นการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยก่อให้เกิดพลังในการช่วยเหลือ เกื้อกูล การมีจิตสาธารณะที่ต้องการอนุรักษ์ รื้อฟื้นวัฒนธรรมชุมชนเอาไว้ ทำให้อย่างสามารถดำเนินกิจกรรมอยู่ได้

กระบวนการเรียนรู้ของผู้ที่เข้าไปเยี่ยมชมบ้านพิพิธภัณฑต่าง ๆ ได้ก่อให้เกิดความรู้ เข้าใจที่มีใช้แต่เพียงการบรรยายให้ความรู้โดยทั่วไป ๆ เท่านั้นแต่ยังได้รับรู้ถึงสภาพความเป็นจริงของชุมชน ได้ลงมือทำจริงในบ้านพิพิธภัณฑที่สามารถมีส่วนร่วมได้ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบสองทาง อีกทั้งการรับรู้ถึงอรรถศาสตร์ที่คนในชุมชนมีต่อผู้ที่เข้ามาเรียนรู้หรือเยี่ยมชมภายในบ้านพิพิธภัณฑทั้งการพูดคุยซักถามของผู้เฒ่า ผู้แก่ที่พบเห็น การเล่าประสบการณ์ในอดีตหรือจะเป็นการที่เด็กในชุมชนมอญบางกระดี่ช่วยเหลือในการบอกเส้นทางหรือพาเดินไปตามบ้านพิพิธภัณฑ ปรัชญาการณเหล่านี้ทำให้ผู้ที่เข้าไปได้รับรู้ถึงความเอื้ออาทร ความมีน้ำใจ และความเป็นมิตรที่มีให้ต่อกันในขณะที่อยู่ในชุมชนมอญบางกระดี่

ผลของการดำเนินกิจกรรมสู่การเคลื่อนไหวของคนในชุมชนมอญบางกระดี่ในทางอ้อม โดยผ่านสื่อมวลชนส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักและสำนึกในความเป็นชุมชนมอญบางกระดี่ที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจ รักและหวงแหนชุมชน ในส่วนของคนมอญจากชุมชนอื่นที่เข้ามาเยี่ยมชมก็ได้ก่อให้เกิดความรู้และสำนึกในชาติพันธุ์มอญ กลุ่มผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมทั่วไปนั้นก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของความเป็นชุมชนมอญบางกระดี่

จากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดจากการดำเนินการจัดทำบ้านพิพิธภัณฑ ทำให้เกิดการนำทุนทางสังคมนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ รื้อฟื้น คุณค่าประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาจนประสบความสำเร็จและสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง

สิ่งที่ได้ค้นพบและเรียนรู้จากการศึกษาในชุมชนมอญบางกระดี่

ความเป็นชุมชนมอญ มีส่วนทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ แม้ชุมชนมอญบางกระดี่จะเป็นชุมชนที่เกิดจากการย้ายถิ่นฐานของคนมอญที่อยู่ในละแวกพื้นที่ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ สมุทรสาครที่มาก่อนตั้งชุมชนแต่การรับเอาประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา พระพุทธศาสนาที่ยังคงสืบทอดอย่างต่อเนื่องจึงมีส่วนทำให้ความเป็นชุมชนมอญยังคงอยู่ในส่วนของประเพณีที่เกิดขึ้นในชุมชนมอญบางกระดี่ที่ยังคงยึดถือนำมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมีการสืบทอดจากอดีต เป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนา มีอัตลักษณ์ของชุมชนมอญบางกระดี่ คือ ประเพณีการตักบาตรน้ำผึ้ง ประเพณีการตักบาตรดอกไม้ว ในการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นคนในชุมชนจะแสดงออกถึงอัตลักษณ์ในเรื่องของการแต่งกาย สะท้อน

การสร้างอัตลักษณ์ในพื้นที่ใหม่ เพื่อให้เกิดการดำรงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาอย่างต่อเนื่อง คือ การจัดคอนเสิร์ตลอยชาย ที่นำไปเป็นส่วนหนึ่งของเทศกาลสงกรานต์จันทบุรีเป็นความภาคภูมิใจอีกอย่างหนึ่งของคนมอญบางกระดี่ นอกเหนือจากวัฒนธรรมทิ้งดงาม ในการจัดคอนเสิร์ตลอยชายนั้นยังได้นำวัฒนธรรมการแต่งกายชุดมอญมาเป็นเงื่อนไขของการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างบรรยากาศของความเป็นชุมชนมอญในอดีตที่มีการเล่นสะบ้าเป็นพื้นที่ทำให้หนุ่มสาวพบเจอกันในปัจจุบัน มีข้อจำกัดผู้เล่นสะบ้าไม่ค่อยได้เป็นทำให้ออนเสิร์ตลอยชายเข้ามาทำหน้าที่ต่อคนยุคปัจจุบันเสมือนเป็นทางเลือกให้ผู้คนในชุมชน ถ้าเปรียบเทียบการแสดงคอนเสิร์ตต้องมีเครื่องดนตรีส่วนการเล่นสะบ้าก็ต้องมี **ตะแยมมอญ** และมีการขับร้องเป็นภาษามอญ ส่วนของคอนเสิร์ตลอยชายเป็นลักษณะวงดนตรีสดจริง มีการร้องเพลงตามยุคสมัย เป็นการปรับเปลี่ยนของวัฒนธรรมที่ทำให้อยู่ได้ในยุคปัจจุบัน ประเพณีที่จัดขึ้นในชุมชนยังสัมพันธ์กับความเชื่อที่ชุมชนได้นับถือ

ในส่วนของความเชื่อเก่า เป็นสิ่งที่ได้มาจากตอนอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยของคนเชื้อสายมอญตั้งแต่สมัยอยุธยา ในการนับถือผีบรรพบุรุษหรือ **ปะ-หนก** ที่ทุกคนในชุมชนมอญบางกระดี่ยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเสมอมานับเป็นกลไกของการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งทำให้เกิดความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติมีความเหนียวแน่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน ส่งผลต่อสมาชิกในครอบครัวให้มีความสามัคคี กลมเกลียว นับว่าระบบเครือญาติจะเป็นพลังสนับสนุนการพัฒนาชุมชนที่ขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมของชุมชน อีกทั้งยังเป็นการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวและชุมชนให้อยู่ในพฤติกรรมที่ดีงามจากพื้นฐานของชุมชนที่เกิดจากการย้ายถิ่นฐานของคนในชุมชนมอญบางกระดี่จากคนมอญพื้นที่สะแกโกสัเคียงได้สร้างความเชื่อใหม่ร่วมกัน คือ การนับถือเจ้าพ่อบางกระดี่และเจ้าแม่หัวละหาน ทำให้เกิดคนในชุมชนมีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน มีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อชุมชน รวมถึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ต่างจากชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ จากการสร้างความเชื่อขึ้นมาใหม่นี้ได้ถูกพัฒนาเป็นความศรัทธา โดยจะมีการเข้าทรงเจ้าพ่อบางกระดี่และเจ้าแม่หัวละหานในเทศกาลสงกรานต์เป็นกลไกตัวหนึ่งที่ทำหน้าที่รักษาอัตลักษณ์ของชุมชนมอญบางกระดี่ ในปัจจุบันพิธีกรรมชุมชนมอญบางกระดี่ได้เกิดขึ้นและถูกเผยแพร่ต่อสาธารณชนทำให้การนับถือผีมีได้มองมิติของความเชื่อที่ไม่มีเหตุและผล แต่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ที่มีความงดงามที่สามารถอนุรักษ์ พื้นฟูภายใต้บริบทของกระแสโลกาภิวัตน์

สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่ชัดเจนที่สุด คือ ภาษามอญที่ถูกนำมา ใช้ผ่านกลไกของพระพุทธศาสนาและการสื่อสารภายในชุมชน ด้วยพื้นฐานของคนในชุมชนมีความศรัทธาต่อ

สำหรับภูมิปัญญาที่ยังมีรักษาไว้อยู่ เช่น การสานกก เข็บจาก การทำขนมหวาน การทำไส้ การแสดงตะแยมมอญ บ่อนสะบ้า ถูกนำมาใช้ผ่านงานทางด้านวิชาการทำให้เป็นสิ่งที่มาสนับสนุนอัตลักษณ์ของชุมชนมอญบางกระดี่นำไปการสร้างภาพภูมิปัญญาที่เป็นพลังในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องที่ถูกนำเสนอผ่านกลไกของสื่อสารมวลชนในมิติวัฒนธรรม ดังนั้น พื้นที่ในการแสดงตัวตนของชุมชนมิได้อยู่เพียงบริบทของชุมชนเท่านั้นแต่ได้ขยายออกสู่สาธารณชนภายนอก ทำให้มีพลังจะ लेकरับการพัฒนาหรือสร้างภาคีความร่วมมือที่จะเข้ามาช่วยเหลือ เพราะ คนในชุมชนได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ชุมชนทั้งทางตรง (สมาชิกที่ได้ดำเนินกิจกรรม) ทางอ้อม (คนในชุมชน) กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน

นอกจากนั้น ความเป็นเครือญาตินับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการนำทุนทางสังคมมาใช้ ชุมชนมอญบางกระดี่มีพื้นฐานของสมาชิกในชุมชนจากระบบเครือญาติ เพราะเป็นครอบครัวขยายที่ยังอยู่ร่วมกัน แม้ว่าชุมชนเริ่มมีคนภายนอกเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้นแต่การดำรงอยู่ของระบบเครือญาติยังมีอยู่ โดยมีกลไกของความเชื่อเรื่องปีศาจ-หนกเข้ามาสร้างความสัมพันธ์ให้ระบบเครือญาติของตระกูลยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบัน ทำให้ระบบคิด ค่านิยม ทักษะคติถูกกล่อมเกลามาจากครอบครัวที่มีคนในหลากหลายช่วงอายุส่งผลต่อแนวทางในการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในอดีตจะเห็นได้ว่าชุมชนมอญบางกระดี่มีการช่วยเหลือกันในการทำนา มีการร่วมกิจกรรมของชุมชนโดยมีการช่วยเหลือแรงกัน ต่อมายุคสมัยได้เปลี่ยนไปการปรับระบบคิดจากภายนอกชุมชนเข้ามาทำให้เกิดความคิดที่แตกต่างกันถึงอย่างไรก็ตามการมีอยู่ของครอบครัวขยาย สมาชิกในชุมชนเหมือนเป็นญาติพี่น้องกันได้เข้ามาทำหน้าที่อบรม สั่งสอน กล่อมเกล่าให้ความรัก ความห่วงใยกับสมาชิกในครอบครัวมีการช่วยเหลือกันเมื่อมีปัญหา อย่างในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ชุมชน

สิ่งที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมจำเป็นต้องมีผู้นำการเปลี่ยนแปลง นับว่าเป็นตัวขับเคลื่อนที่มีบทบาทต่อการพัฒนา การแก้ปัญหาลดคุณค่าของประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชุมชน เนื่องจากการที่ผู้นำได้รับรู้ถึงปัญหาด้วยตนเองทำให้การตระหนักถึงการสูญเสียในอัตลักษณ์ของชุมชนมอญบางกระดี่ได้หายไป ดังนั้น ผู้นำได้นำนวัตกรรมใหม่เข้าสู่ชุมชน คือ การทำบ้านพิพิธภัณฑน์ นับว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายกับความเชื่อของชุมชนที่มีอยู่ เพราะ การนำสิ่งของเก่าเข้าบ้านนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ดี จะเห็นได้ว่าการที่ผู้นำกล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ไม่ไม่มีใครเคยทำในชุมชนมาก่อนจนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ต่อมาได้มีการรวมกลุ่มการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ รื้อฟื้น ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้ที่เข้ามาร่วมในกลุ่มเกิดความสำนึก ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง เกิดการปรับความคิดระบบทุนนิยม ที่ทำให้มีความเป็นปัจเจกเปลี่ยนกระบวนทัศน์สู่จิตสาธารณะพร้อมที่จะปรับปรุงบ้านของตนเองมาทำบ้านพิพิธภัณฑน์ทำให้ผู้มาเยี่ยม ถึงแม้สมาชิกในกลุ่มจะลดจำนวนลง แต่ในการทำหน้าที่ของสมาชิกที่เหลืออยู่ยังสามารถทำแทนกันได้ทำให้การดำเนินกิจกรรมพิพิธภัณฑน์ชุมชนและการท่องเที่ยวยังคงดำรงอยู่ต่อไป

นอกจากข้อค้นพบที่เป็นปัจจัยภายในชุมชน คือ ความเป็นชุมชนมอญ ความเป็นเครือญาติ และ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ยังมีปัจจัยภายนอกนอกที่มีส่วนเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน นับว่าเป็นภาคีความร่วมมือ ที่เข้ามาทำงานร่วมกันทำงานกับชุมชนทั้งที่เป็นบุคคล หน่วยงานของรัฐ สถาบันการศึกษามีส่วนช่วยกระตุ้นในลักษณะของการสนับสนุน ให้ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันบนฐานของวัฒนธรรมชุมชนที่ไม่ครอบงำทางความคิดหรือสั่งการแต่เป็นการชี้แนะแนวทาง ทำให้มีการทำงานร่วมกันอย่างเข้าใจ เกิดการช่วยเหลือระหว่างกัน ซึ่งภาคีความร่วมมือต่าง ๆ จะต้องมีฐานความคิดให้สอดคล้องกับชุมชนเพื่อที่จะมีส่วนเกื้อหนุน

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1. การดำรงอยู่ของประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาได้รับการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากกระแส โลกาภิวัตน์ จะเห็นได้ว่าการปรับความคิด ค่านิยมทัศนคติของชุมชนมอญบางกระดี่ เช่น การนำวัตถุสิ่งของเก่า ๆ เข้ามาจัดแสดงภายในบ้านซึ่งเป็นการปรับประยุกต์ที่อยู่บนพื้นฐานของอัตลักษณ์ของชุมชนมอญร่วมกัน ดังนั้น ควรมีการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนมอญอย่างจริงจังเพื่อหาแนวทางมาช่วยในการสร้างพลังในการพัฒนาชุมชน

2. การเคลื่อนย้ายของคนในชุมชนไปทำงานตามพื้นที่ต่าง ๆ ได้ส่งผลต่อระบบความสัมพันธ์ที่มีความเหนียวแน่นของระบบเครือญาติเริ่มลดน้อยลงแต่ด้วยพื้นฐานของชุมชนที่เป็นชุมชนที่เกิดจากความ เป็นเครือญาติ ดังนั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประชาชนชาวบ้านต้องเข้าไปส่งเสริมให้มีความเข้มแข็งของความ เป็นเครือญาติมากขึ้นเพื่อเป็นฐานของการพัฒนา

3. สำหรับผู้นำการเปลี่ยนแปลงนับเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพการเข้าไปทำงานพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนควรที่จะค้นหาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนเพื่อเสริมสร้าง ส่งเสริม สนับสนุนศักยภาพเพื่อให้เป็นแรงขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา

4. หน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนที่เข้าไปพัฒนาชุมชนควรมีการส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาในรูปแบบของการให้ความรู้ การดำเนินโครงการ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีลักษณะของการทำงานแบบมีส่วนร่วม เป็นตัวกระตุ้นให้กระบวนการพัฒนาของชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องมิใช่เป็นลักษณะของการสั่งการ

สรุป

การเคลื่อนไหวของชุมชนมอญบางกระดี่ทำให้เห็นถึงพัฒนาการของระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่มีการปฏิบัติต่อกันผ่านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ซึ่งมีความผูกพันกับทรัพยากรของชุมชน และเชื่อมสัมพันธ์กับพลังเหนือธรรมชาติเอาไว้ด้วยกันอย่างสมดุล แต่ความสัมพันธ์ของชุมชนมีอาอยู่ตามลำพังจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์ของชุมชน สังคมภายนอก ฉะนั้นเป็นการเปิดรับค่านิยมทัศนคติเข้าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยกลไกของความเป็นชุมชนมอญบางกระดี่โดยเฉพาะเรื่องของภาษามอญที่ยังดำรงอยู่ในปัจจุบัน แม้คนรุ่นหลังจะไม่ยอมใช้ภาษามอญแล้วก็ตาม การมีพื้นฐานของชุมชนเป็นครอบครัวขยายมีการนับถือปะ-หนกเป็นกลไกหลักที่สำคัญที่ทำให้คงอยู่ สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้เห็นได้ว่าระบบความสัมพันธ์ของสถาบันครอบครัวที่ประกอบไปด้วยผู้เฒ่า ผู้แก่ ลุง ป้า น้า อา พ่อ แม่ ลูก หลาน ยังเป็นผู้ขับเคลื่อนให้มีการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมแม้การเปลี่ยนแปลงเริ่มเข้ามาในชุมชนแล้วก็ตาม

สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับวัฒนธรรมของชุมชน โดยการลดคุณค่าของวัตถุ สิ่งของที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน เริ่มจางหายเป็นสิ่งที่ไม่มีคุณค่าเท่ากับมูลค่า ความสำนึกในรากเหง้าของชุมชนก็ได้เกิดขึ้นมาบนฐานคิดของการอนุรักษ์ที่แตกต่างกัน เป้าหมายเหมือนกันแต่ระบบคิดต่างกันทำให้การทำงานแก้ปัญหาในระยะแรกเกิดปัญหา ด้วยพลังของความเป็นชุมชนมีความเครือญาติเป็นที่ นื่องกัน การพูดคุยทำความเข้าใจเกิดการคล้อยตามเหตุผลในมุมมองปัญหา วิธีการที่ปฏิบัติ จนเกิดการยอมรับ

แม้ว่าการขับเคลื่อนของการแก้ปัญหาจะอยู่เพียงเฉพาะบางคน ซึ่งไม่มีพลังมากพอที่จะกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาได้ ด้วยเงื่อนไขการทำงานภายนอกชุมชนเป็นหลัก เข้ามาสู่ภาคีความร่วมมือที่ช่วยกระตุ้นชุมชนให้เห็นถึงความสำคัญกับวัฒนธรรมชุมชนตนเองด้วยการให้คุณค่า เมื่อชุมชนเห็นถึงคุณค่าที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตก็ทำให้มีการเคลื่อนไหวตัวเข้ามาสู่การทำกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ชุมชนตามบ้านเรือนต่าง ๆ ที่ได้จัดแสดงองค์ความรู้ที่ตนเองมีอยู่ พร้อมทั้งเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวผ่านการบรรยายให้ความรู้ การสาธิตตามศักยภาพที่แต่ละคนมีอยู่ การเกาะเกี่ยวทางเครือญาติได้เข้ามาทำหน้าที่ชักชวนให้เกิดการเคลื่อนไหวตัวเข้ามาทำงานร่วมกัน จนนำไปสู่การเป็นผู้นำที่มีพื้นที่แสดงตัวตนบนพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑ์ของตนเอง

ความเป็นพลวัตที่เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑ์ชุมชนมอญบางกระดี่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวตัวเข้าออกของทำบ้านพิพิธภัณฑ์ ฉะนั้น รูปแบบของพิพิธภัณฑ์ชุมชนจึงเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่มีชีวิตที่ไม่ได้จำกัด

ดังนั้น กระบวนการทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑ์ชุมชนมอญบางกระบือ จึงมีปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้น คือ (1) ผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ (2) ความเป็นเครือญาติ (3) ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา (4) ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา และ (5) บุคคล องค์กร หน่วยงานจากภายนอกชุมชน

รายการอ้างอิง

- จรีพร นาคสัมฤทธิ์. (2545). *พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชนบ้านบ่อสวก รูปแบบการเรียนรู้ของชนบท จังหวัดน่าน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
- ปริตตรา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล และคณะ. (2547). *รายงานฉบับสมบูรณ์เรื่องวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ระยะที่ 1 สร้างเครือข่ายและสำรวจสภาพพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2542). *ชุมชนและลักษณะความเป็นชุมชน*. ใน *เอกสารประกอบการศึกษา พห.612 ทฤษฎีการพัฒนาและการพัฒนาชุมชน* (น. 4). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ภาควิชาการพัฒนารัฐวิชน
- สายันต์ ไพรชาญจิตร. (2547ก.) *การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร, สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา.
- สุวัฒน์ชัย สวัสดิผล. (2552). *ทูลทางสังคมกับการจัดการศูนย์การเรียนรู้: กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์ชุมชนมอญ บางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ภาควิชาการพัฒนารัฐวิชน.